

In het huis van mijn Vader

Joseph O'Connor

In het huis van mijn Vader

Vertaald door Waldemar Noë

ISBN 978-90-492-0749-6

ISBN 978-94-023-2670-3 (e-book)

NUR 330

Oorspronkelijke titel: *My Father's House*

Vertaling: Waldemar Noë

Omslagontwerp: HarperCollins, bewerkt door DPS Design & Prepress Studio

Omslagbeeld: Rome cityscape © Alinari/Bridgeman; priest © Getty Images

Vormgeving binnenwerk: Steven Boland

© 2023 Joseph O'Connor

© 2025 Nederlandse vertaling Meulenhoff Boekerij bv, Amsterdam

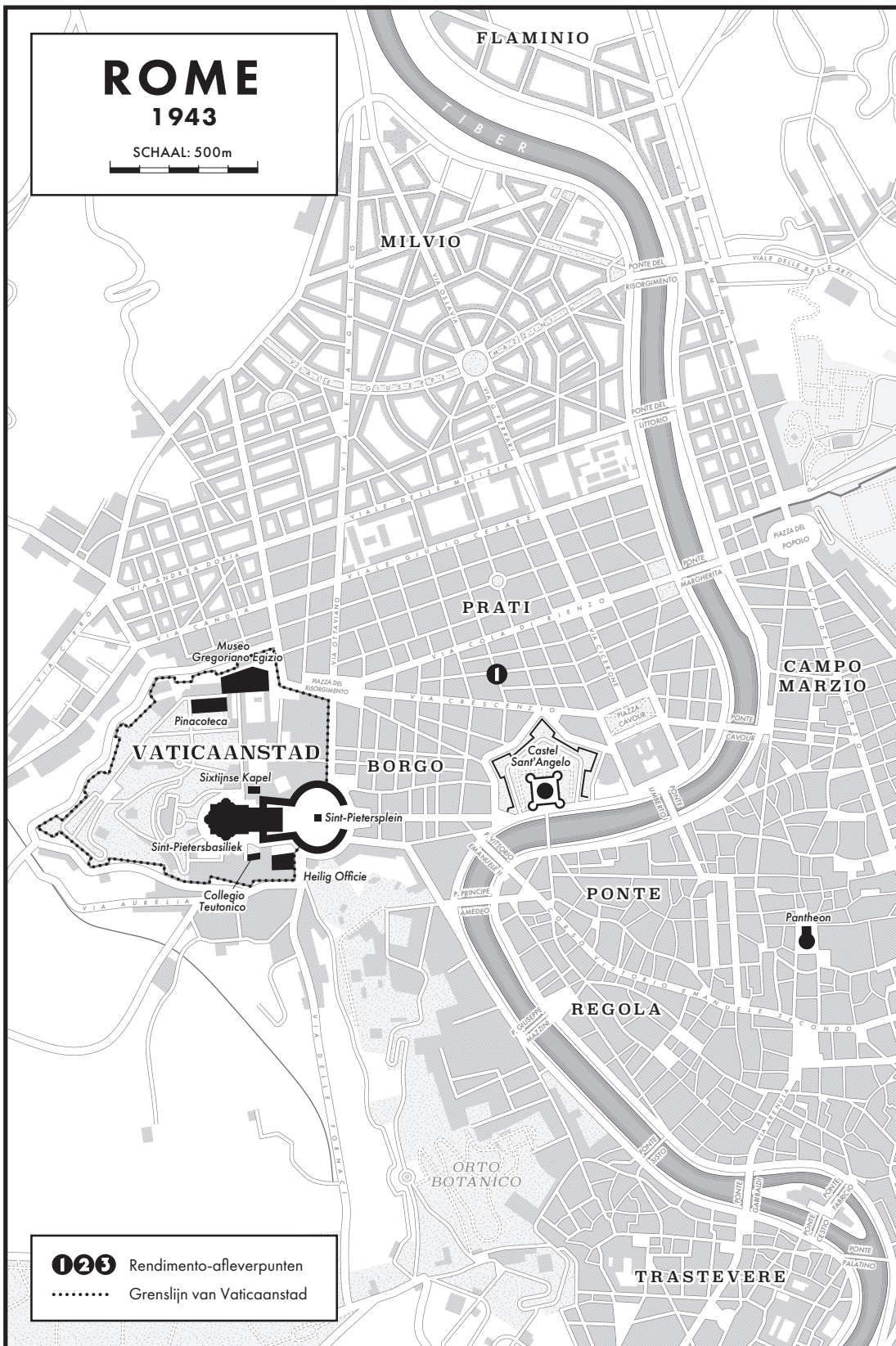
Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd bestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk niet toegestaan.

All rights are reserved, including those for text and data mining, AI training and similar technologies.

Voor Emma, Laurence en Cormac, *un abbraccio*.

SCHAAL: 500m

SCHAAL: 500m

123

123 Rendimento-afleverpunten

..... Grenslijn van Vaticaanstad

Lieve moeder, vader en familie. Dit is de laatste brief die ik zal kunnen schrijven voordat ik word gefusilleerd vandaag. Lieve familie, ik heb mijn leven gegeven voor mijn land en alles wat me dierbaar was. Ik hoop dat deze oorlog snel voorbij zal zijn en dat jullie voor altijd vrede zullen hebben. Vaarwel. Jullie eeuwig liefhebbende soldaat, zoon en broer, Willie.

Brief van een Schotse krijgsgevangene in Italië

EERSTE AKTE

Het Koor

Sopranen: Delia Kiernan, Marianna de Vries

Alt: Contessa Giovanna Landini

Tenoren: Sir D'Arcy Osborne, Enzo Angelucci, majoor Sam Derry

Bas: John May

Dirigent: Monseigneur Hugh O'Flaherty

September 1943: Duitse troepen bezetten Rome.

Gestapo-commandant Obersturmbannführer Paul Hauptmann voert een schrikbewind.

Honger heerst wijdverbreid. Geruchten doen de ronde. De uitkomst van de oorlog is een ongewisse zaak.

Diplomaten, vluchtelingen en ontsnapte geallieerde krijgsgevangenen riskeren hun leven door Vaticaanstad in te vluchten voor bescherming, dat met zijn halve vierkante kilometer de kleinste staat ter wereld is, een neutraal, onafhankelijk land in Rome.

Een aantal onwaarschijnlijke vrienden die door een moedige priester worden aangevoerd moeten voor hun leven vrezen.

Als de kersttijd aanbreekt is het te laat om terug te keren.

I

Zondag 19 december 1943

22.49 uur

119 uur en 11 minuten voor de missie

In wolken van loodzwangere rook en met sissende klonters natte sneeuw op de motorkap draait de zwarte Daimler met het diplomatieke nummerbord langzaam en grommend de Via Diciannove in. De weerspiegeling van een enkele opalen straatlantaarn schittert in een sijpelende schuimende plas waar een put is overstroomd. In het onregelmatige knippen van het kapotte neonuithangbord van een café flikkeren de op een rolluik gekladde woorden MORTE AL FASCISMO op.

Scharlakenrood.

Smaragdgroen.

Wit.

Delia Kiernan is veertig, de vrouw van een diplomaat. Dokters hebben haar geadviseerd niet meer te roken. Ze rookt.

Het is een week voor Kerstmis en ze is zestienhonderd kilometer van huis.

Terwijl het zweet haar rok tegen de achterkant van haar kousen plakt duwt ze de onwillige versnellingspook in z'n één.

De man op de achterbank kreunt het uit van de pijn en rukt aan de swastika's op zijn epauletten.

De zware motor bromt. Bloed klopt tegen haar slapen. Op het dashboard ligt een gekrabbelde schets die de stilste route naar het ziekenhuis aangeeft, klaar om verkreukeld en weggegooid te worden als ze een ss-patrouille tegenkomt. Maar de woorden zijn moeilijk te lezen in het donker en zijn met onvaste hand geschreven. Ze strijkt haar aansteker aan, een vleug brandstof die zijn gekreun oplicht.

Als de Daimler Via Ventuno in zwenkt raakt hij een vuilnisbak, die omvalt. Wat eruit komt stroomt weg door de goot en wordt meteen geplunderd door een wervelwind van knokige honden die als één uit donkere nissen schieten.

Met knarsende remmen en hortend over hobbels, een chassis dat in kuilen wordt beproefd, slingerend, overstuurd, met de lage treeplank die de gehavende keien ternauwernood ontwijkt en dan een straat in die door natte bladeren een glijbaan is geworden.

De man jammert. Smeekbedes om haast.

Een zijstraat in. Langs de universiteit die door de bezetters gezuiverd en platgebrand is. Een overwoekerd voetbalveld met netloze doelen, het lagere gedeelte dat tot een zwembad is geworden gaapt de maan en vijfhonderd verbrijzelde ruiten aan. Ze herinnert zich de brandstapel van schoolborden, op de achttiende verjaardag van haar dochter zag ze er een foto van in de krant. Dan langs het veelogige, moorddadige gevaarte van het Colosseum, als het skelet van een aangespoelde reuzeninktvis.

Bij de piazza loeren de waterspuwers vanaf de donkere kerkfacade. Ze moet twee keer haar koplampen aanzetten.

De klok slaat elf keer. Ze voelt het in haar tanden. De wind speelt met de vastgesnoerde tafels en stoelen voor een café, hij fluit langs de omhoogwijzende pijlen van de hekken.

Een zwartgeklede man haast zich vanaf het terras, zijn natte regenjas hangt zwaar om hem heen, hij laat zijn binnenstebuiten geklapte paraplu in de wind achter als hij met een druipende deukhoed in de plompe, bootachtige auto klautert.

Als ze optrekt haalt hij een notitieboekje tevoorschijn waarin hij met een potlood begint te schrijven.

‘Wat ben je aan het doen?’

‘Ik ben aan het nadenken,’ zegt hij.

Hij haalt een heupflesje brandy uit zijn zak en biedt het de kreunende passagier aan, die een van zijn leren handschoenen heeft uitgetrokken en in zijn mond heeft gestopt.

De man schudt het hoofd en slaat zijn angstige ogen ten hemel.

‘Laat hem met rust, verdorie,’ zegt ze. ‘Geef hier.’

‘Jij bent aan het rijden.’

‘Geef het me nu meteen. Of je gaat maar lopen.’

Ze blijven een eeuwigheid stilstaan bij de kruising van Via Quattordici en de Piazza Settanta als er een gehavende Panzer rammelend aan komt rijden. De geschutskoepel draait langzaam rond, alsof men zich verveelt.

‘Wat betekent dit voor de missie?’ vraagt ze. ‘Als hij er ernstig aan toe is?’

‘Dan moeten we iemand anders vinden. Angelucci misschien?’

‘We kunnen Enzo er niet op voorbereiden. Niet in zo’n korte tijd.’

Terwijl ze langs de Regina Coeli-gevangenis rijden slaat een vlaag hagel hard tegen de voorruit. Ze steekt een volgende sigaret op, askegels vallen op de kraag van haar regenjas. Hij houdt zijn ogen dicht, maar ze weet zeker dat hij niet aan het bidden is.

‘Jezus nog aan toe, Delia, kan die roestbak niet wat harder?’

Mistige blauwe straatlantaarns, stegen die heuvels op kronkelen, rijen silhouetten van martelaren op de daken van kerken. Het schiet haar weer te binnen, haar tweede ochtend in Rome, toen ze de trap naar het dak van de Sint-Pieter beklom, elke gelaatstrek van elk standbeeld afgevlakt door de tijd en stormen. Met roet bedekte, verweerde stalagmieten.

Dan, een boerenhek met een oprit erachter. Hij stapt de striemende regen in en probeert het hek open te trekken, door de heftige bewegingen valt de hoed van zijn hoofd. In het schijnsel van de koplampen rukt hij aan de spijlen.

‘Muurvast,’ roept hij. ‘Zou er een gereedschapskist in de kofferbak liggen?’

‘Ga eens aan de kant.’

‘Delia...’

De motor brult, het gaspedaal wordt diep ingetrapt en ze bóórt de massieve auto door het hek, dat piepend en versplinterd in elkaar zakt, waarop hij weer instapt en zijn zware natte hoofd schudt als een man die zich afvraagt hoe het zover heeft kunnen komen in zijn leven.

Door de lange en vlakke velden waar doorweekte schapen blaten, totdat de weg weer begint te stijgen en ziekenhuisgebouwen opdoemen, drie brute betonblokken die met kale vlaggenmasten en monsterlijke watertanks zijn bekroond.

Een fluorescerend geel bord commandeert met zwarte letters:
RALLENTARE!

De bochten volgend van een oprit met gehavend grind, langs een paar zieltogende cipressen en een gemetselde geschutskoepel naar een helverlichte colonnade waarvoor een kakikleurige ambulance met een rood kruis stationair staat geparkeerd, met drie ziekenbroeders die achterin zitten te kaarten. Als ze de Daimler zien naderen trekken ze vreemd genoeg de achterdeuren dicht. Even later dooft het helle licht.

Ze stapt uit de auto, maar laat de motor stationair draaien.

De deuren van het ziekenhuis zijn dicht, in de lobby erachter is het donker. Ze trekt drie keer aan het belkoord, en hoort ergens in het hart van de verduisterde zalen het verre desolate gerinkel.

Ze stapt achteruit en kijkt op naar de geblindeerde ramen, alsof het kijken een toeschouwer zal opleveren, de hoop van alle gelovige mensen, maar er verschijnt niemand. Als ze voor hulp naar de afgesloten ambulance loopt, klinkt achter haar een lokfluitje.

Uit een deur die ze niet had opgemerkt is een ziekenbroeder van ergens in de twintig verschenen. Nors, platgedrukt haar, een sigaret in zijn mondhoek – hij ziet eruit alsof hij twee minuten geleden nog sliep. Hij brengt de geur van een bedompte kamer met zich mee. De zaklamp in zijn linkerhand flikkert een paar keer zwak op, waardoor het alleen maar donkerder lijkt. Het duurt een moment voordat ze het object in zijn rechterhand als een stiletto herkent. Hij ziet eruit alsof hij weet hoe hij ermee om moet gaan.

‘Ik heb een patiënt die dringend hulp nodig heeft,’ zegt ze. ‘Daar. Op de achterbank.’

‘Uw naam?’ zegt hij zuchtend terwijl hij naar de puffende achterkant van de Daimler kijkt.

‘Ik verkeer niet in de positie om mezelf bekend te maken. Ik ben aan een neutraal gezantschap in deze stad verbonden. Deze man is ernstig ziek, onze officiële arts heeft nog geen uur geleden naar hem gekeken. Hij zegt dat het een buikvliesontsteking of een blindedarmontsteking is.’

‘Wat kan mij dat schelen? Ik ben een Romein. Wat ben jij?’

‘Wat doet het ertoe wat ik ben, haal een brancard.’

‘Jij komt hier met je bevelen en verwacht dat ik een verdomde nazi help?’

‘Het is je plicht om te helpen.’

Hij spuugt op de grond.

‘Hier heb je mijn plicht,’ zegt hij.

De man in het zwart stapt uit de auto, legt een zware hand op het dak, kijkt grimmig naar de hemel alsof hij de wolken vervloekt en draait zich dan langzaam naar de jongen toe.

‘Kus jij je moeder met die mond?’

‘Wie vraagt dat?’

‘De naam is O’Flaherty.’ Hij doet zijn regenjas open en onthult zijn soutane en priesterboord.

‘*Padre*. Mijn excuses, *padre*.’ Hij slaat een kruis. ‘Ik wist het niet.’

‘Dat Duitse uniform van de man in de wagen is een vermomming. Hij was bezig aan een surveillance toen hij ziek werd.’

‘*Padre*...’

‘Ik heb een vraag voor je, stoere vent. Is er ook een tandarts in dat ziekenhuis van je?’

‘Hoezo?’

‘Omdat je er zo een nodig hebt als ik je tanden uit je bek heb geslagen. Domme boer, om je zó tegen een dame te gedragen. Ga morgenochtend biechten en verontschuldigen je nu meteen.’

‘Ik vraag u om vergiffenis, *signora*.’ Hij buigt zijn rood geworden hoofd. ‘Ik heb in drie dagen niet gegeten of geslapen.’

‘Die schenk ik je,’ zegt ze. ‘Kunnen we nu verdergaan?’

‘Onze passagier is de ontsnapte Britse krijgsgevangene majoor Sam Derry van het Royal Regiment of Artillery,’ zegt O’Flaherty. ‘De levens van vele duizenden hangen af van deze man. Als je van Italië houdt zorg je ervoor dat hij in een operatiekamer komt te liggen. Zo snel mogelijk.’

De jongen kijkt hem vol ontzag aan.

O’Flaherty haast zich naar de ambulance en trekt de deuren open.

‘*Andiamo, ragazzi*,’ zegt hij terwijl hij naar de Daimler gebaart.

‘Kom mee en wees een goeie kerel. We hebben mankracht nodig.’

Derry sleept zich de auto uit en geeft een mondvul bloed op. Hij houdt zijn onderbuik vast en strompelt de nacht in.

2

DE STEM VAN DELIA KIERNAN

7 januari 1963

*Uit de transcriptie van een BBC-interview,
onhoorbare vragen, afgenomen in White City, Londen*

Mogelijk drink ik te veel. Dat moet gezegd worden. Ze hebben het je waarschijnlijk al verteld. We hoeven er geen doekjes om te winden.

Het was de bedoeling dat we op kerstavond om elf uur 's avonds een missie zouden uitvoeren, het codewoord was 'rendimento', het Italiaanse woord voor 'uitvoering'. Maar vijf avonden eerder, het was op een zondag, werd onze runner, Derry, ernstig ziek terwijl hij surveilleerde, en Angelucci werd erbij gevraagd om voor hem in te vallen.

Je zult je wel afvragen waartoe dat heeft geleid, dat kan ik me voorstellen.

Ik ben bang dat de ouderdom mijn geheugen aan het ondermijnen is. Niet dat ik dingen vergeet, maar ik herinner ze me anders dan ze waren. Dus ik weet niet precies wanneer ik de monseigneur voor het eerst heb ontmoet. Het was in Rome tijdens de oorlog. Vraag me niet om er verder over uit te weiden, het is te uitputtend voor me.

Nee, ik heb geen dagboek bijgehouden, schat. Ik heb er nooit het geduld voor gehad.

Heb je misschien een sigaret voor me? Nu we toch bezig zijn.

Dank je. Nee, het is goed zo. Ik heb lucifers.

Als vrouw van de belangrijkste Ierse diplomaat in Vaticaanstad moest je veel tijd doorbrengen op officiële recepties waar je de verhalen van aartsbisschoppen moest aanhoren. Maar het voelde als een soort plicht om ook iets te doen voor alle jonge Ieren in de stad, van wie het merendeel actief was in het religieuze leven.

O, ik zou zeggen zo'n vijfhonderd in totaal, priesters en nonnen, van wie het merendeel in het seminarie zat. Op rantsoen, het was geen pretje in Rome tijdens de oorlogstijd, je kon een maand lang verstoken zijn van bloemkool of kip. Smerige knollen. Harde biscuitjes die naar zaagsel en as smaakten. Worstjes waar zo weinig vlees in zat dat je ze rustig op Goede Vrijdag kon eten.

En zoveel van die jonkies over wie ik het heb, hadden hun vroege jeugd nog maar nauwelijks achter zich gelaten. Tegenwoordig zouden we ze tieners hebben genoemd. Dat woord bestond toen nog niet. Dus ze leken, hoe zal ik het zeggen, enigszins verloren. En uitgeput. Een religieus ingesteld kind ligt maar al te makkelijk de hele nacht wakker, want je hebt een voorstellingsvermogen nodig om gelovig te zijn.

Een of twee die nog maar net een lange broek droegen en het priesterschap voor zich zagen opdoemen. Bij sommigen vroeg je je af of het niet eerder mamma's idee was geweest. En er zijn mensen die vinden dat ik het niet mag zeggen, maar een non was vaak de jongste dochter van een arm gezin, iemand die geen andere vooruitzichten had. Of ze was beïnvloedbaar in haar puberteit, net als de meesten van ons. Een oude gans van een moeder-overste die op jacht is naar roeping en op een schoolje in Hutchesontown, Glasgow. Annie steekt haar hand op en is net dertien geworden. Ze houdt van Onze-Lieve-Vrouwe en de bloemen op het altaar. En zo werd Annie naar het klooster gezonden om er de rest van haar leven te blijven. Dat was natuurlijk niet in alle gevallen zo, maar je vroeg het je af. Je vroeg het je af.

Maar goed, dat was er dus, een soort van medeleven voor die jongeren. Je zag in die tijd in Rome veel angst en pure honger. Het was ook een verschrikkelijk hete zomer, een verschroeien en slopende hitte. In de tuin van de gezantswoning bevond zich een zwembad en ik nam elke openbare gelegenheid te baat om te melden dat alle Ierse jongeren in de stad die konden gebruiken, net als de trams die hen erheen brachten vanaf de Piazza del Risorgimento, wat vlak naast het Vaticaan ligt. Mijn arme Tom werd gek van me, en stond erop dat dan in elk geval de verschillende seksen hun eigen dagen kregen. 'Je bent een lastpak,' zei ik tegen hem. 'Maar daarom ben ik ook met je getrouwd.'

Maar ik sloot dit compromis natuurlijk maar al te graag. Het beeld van die broodmagere lijven die haasje-over sprongen en in het rond spetterden zou zelfs een glazen oog tranen hebben bezorgd.

Ik begon dus een wekelijkse avond voor ze te houden, een open huis zou je het kunnen noemen, elke donderdag in de gezantswoning.

Ik had terrines met heerlijke minestrone en die fantastische lange Italiaanse broden, weet je, en wat fruit als ik dat op de zwarte markt kon bemachtigen. De dienstmeisjes van het gezantschap hielpen me daar altijd bij, en met wat pegels achter de hand kon je de meeste dingen wel krijgen in Italië. Grote pannen met pasta, genoeg spaghetti om een compleet bataljon te voeden. Of je had olijven, of een kaas of twee, dat vonden ze ook heerlijk. Of een obscene portie lasagne, gloeiend heet. En af en toe worstjes en bacon uit Limerick als die in de diplomatieke tas konden worden meegebracht. Gepocheerde perziken met zabaglione en ijs, misschien een citroentaartje. Ja, en ook wijn. Waarom niet? Ik wilde dat ze zich welkom voelden in mijn huis. Als ze zin hadden in een glas *vino rosso* of een flesje bier, dan mochten ze daarvan genieten van mij, ik deelde alles wat ik had met hen. Zo ben ik opgevoed.

Ik ben katholiek, en ik hou naar beste kunnen van mijn geloof, maar ik ben niet zo iemand die het altaarboek kust. Absoluut niet. Ik ben niet de Heilige Maagd. Binnen elke geloofsbelijdenis heb je goede mensen en onversneden klootzakken. Het leven vormt je zoals geen catechismus dat zal kunnen.

Er was een bescheiden budget om de gasten van het gezantschap te entertainen. Ik dreef mijn arme man tot wanhoop door er elke week overheen te gaan. En dan kon Dublin ook nog wel eens bits reageren, als ik het me goed herinner. We ontvingen van die dringende telegrammen van het ministerie van Buitenlandse Zaken over een factuur in drievoud voor die fles prosecco: *te weten dat, tot nu toe, bovendien* – in blokletters. O, het kon me geen donder schelen, schat. We leven maar één keer. Hier is een meid die niet al te zeer om haar onderdanigheid bekend zal staan. Een pennenlikkend ambtenaartje dat denkt dat hij me de wet kan voorschrijven? Ze kunnen m'n rug op.

Op die bewuste avond had ik veel aan mijn hoofd. Ik was die ochtend in de opnamestudio van Radio Roma geweest omdat ik een grammofoonplaat maakte met twee liederen die in Ierland zou worden uitgebracht. Ja, ik was een professionele zangeres voordat ik ging trouwen. Ik wilde het niet volledig opgeven.

Die dag? O, dat weet ik niet meer, schat. Ik geloof 'Danny Boy' en 'Boolavogue'. Misschien 'The Spinning Wheel'. Dat zou ik even moeten nakijken.

Ik had thuis een prachtige bescheiden carrière gehad die me veel plezier en voldoening gaf. Eerlijk gezegd miste ik het later verschrikkelijk, de concerten, het rondreizen. Maar in '41 moest ik ermee stoppen, dat was tussen twee dingen in: de oorlog werd erger en Tom werd naar Rome uitgezonden. Ik zong in Belfast op de avond dat de Luftwaffe het theater bombardeerde. Dat is nu wat je gemengde kritieken noemt.

Er is van het noorden tot het zuiden van Ierland geen stad waar ik niet heb opgetreden. In de zomers, het Isle of Man, Liverpool, Manchester, vaak Dundee of Ayrshire, misschien een paar avonden in de dansgelegenheden van Cricklewood. Ik heb in Durham, Kilmarnock en Northampton gezongen, overal. Een vrouw kan haar zelfvertrouwen kwijtraken als ze de hele dag thuis zit. Ik heb altijd gevonden dat je moet zingen als je dat in je hebt.

Hoe dan ook, die avond verschijnt er een beleefd type op mijn bijeenkomst dat zich voorstelt als monseigneur O'Flaherty van het Heilig Officie. Koele woorden.

'Monseigneur' is een titel die de Kerk aan een parochiepriester verleent die vijf jaar administrateur is geweest. Er spreekt dus enige gewichtigheid uit. Wat het Heilig Officie betreft, dat is de afdeling van het Vaticaan waar een waakzaam oog wordt gehouden op wat men het 'volgen van de doctrine' noemt, en waar men erop let dat iedereen in het gareel blijft lopen. Het is wat vroeger 'de inquisitie' werd genoemd. Daar sprak dus ook gewichtigheid uit. Weinigen van ons hebben behoefte aan een inquisiteur op ons feestje.

Ik had doorgaans weinig behoefte aan hotemetoten op mijn avonden, want de jongeren konden zich niet ontspannen en vermaken met die vreemde oude vogels in de buurt. Zo verscheen er een keer een kardinaal wiens naam we niet zullen noemen, een portie

schele en kwijlende ellende zoals je nog nooit hebt meegemaakt. Je viel al in slaap voordat hij een woord had gezegd, het was alsof je een brandslang op een kleuterklasje zette. Je maag keerde zich om als hij glimlachte. Zelfingenomen? Als hij een banaan was zou hij zichzelf pellen.

Maar dit monseigneurfiguur was anders, nuchter. Innemend. Dat heb je met mensen uit Kerry, een soort van hoffelijkheid. Te veel priesters zagen zichzelf in die tijd niet als genadegevers, maar als meedogenloze, dunlippige en bekrompen magistraatjes. Hugh had niet veel op met autoriteit.

Nog iets anders, zijn transportmiddel was die avond een motorfiets. Hij komt de trappen van de residentie op kuieren terwijl hij van zijn laarzen tot aan zijn helm onder het stof zit, met grote leren handschoenen als een gevechtspiloot, waarna hij zich zegent met het Lourdes-water uit de vont in de hal. Alsof het de normaalste zaak van de wereld was dat een priester zo gekleed ging. En de geur van motorolie die van hem afkwam. Curieus.

Hij sprak prachtig Italiaans tegen mijn bedienden. Ik wist het toen nog niet, maar ik zou nooit meer iemand met zo veel kennis ontmoeten. Hugh had drie doctoraten en sprak zeven talen, vloeiend. Zijn geest was zo scherp als het blad van een grasmaaier, hij hakte elke knoop door en vond voor alles een oplossing, als die er was.

Maar goed, tijdens de bijeenkomst loopt hij rond, een glas *limonata* in zijn hand, een praatje hier, wat grappen daar. Twee studenten uit Liverpool waren aan het schaken, hij volgde het een tijdlang en vroeg aan de winnaar wat zijn strategie was geweest toen ze klaar waren. Hij dronk geen druppel alcohol, maar vond het helemaal niet erg dat anderen een glas bier dronken. Ga je gang. Waar je ook maar zin in hebt.

Er was een jonge vrouw uit Carrigafoyle, een novice van de karmelieten, met wie hij in gesprek raakte. Nu bleek het dat hij via het golfen thuis haar overleden oom had gekend. Hugh was praktisch opgegroeid op een golfcourse, zoals je misschien wel weet. Zijn vader, een ex-politieman, was de clubprofessional in Killarney. Uiteindelijk demonstreerden Hugh en de jonge karmelietes met een wandelstok aan het gezelschap hoe je moest putten, ik zie